

Kvensk språk – dagens situasjon og revitalisering

Kvensk er søsterspråket til meänkieli, og den består av tre hoveddialekter som har blitt til og har levd i sine egne områder i Nord-Norge, fra Storfjord til Varanger. Det kvenske språket står svakt. Noen få yngre mennesker bruker riktignok det kvenske språket, men det er først og fremst de eldre som kan snakke det flytende.

Med noen få unntak brukes ikke kvensk lenger i hjemmene. På grunn av dette overføres ikke språket på naturlig vis til den kommende generasjonen. Derfor vokser det dessverre ikke lengre opp barn som snakker både kvensk og norsk. Situasjonen er ikke noe bedre utenfor ”hjemmets vegger” eller i samfunnet for øvrig. Tvert i mot, en må oppsøke de stedene, personene, arrangementene, festivalene, eller andre arenaer hvor han eller hun kan få snakket kvensk. Det er rett og slett vanskelig å finne miljøer der man kan bruke språket i sosiale sammenhenger. Med unntak av noen få kvenske medier, produseres det lite eller ingenting på kvensk. Selv i kvenske medier skrives det mest på norsk, og nysgjerrige lesere som ønsker å lese kvensk får sjelden noe nytt å lese.

Hjemmet er den viktigste arenaen hvor språk læres. Hvis foreldrene ikke snakker språket med barna, og det ellers ikke brukes i samfunnet vil det til slutt forsvinne helt. I en slik situasjon kan vi si at språket er truet. Hva kan man da gjøre?

Man må finne interesse, motivasjon og ressurser for å gi styrke til mennesker slik at språkets situasjonen kan snus i en revitaliserende retning. Det trengs gode prosjekter som motiverer mennesker til å bruke språket i ulike sosiale arenaer, både på tradisjonelle måter og i ”nyere” sammenhenger. Man trenger positive miljøer der mennesker hjelper og støtter hverandre i kampen for å bevare språket.

Kvensk institutt (nasjonal senter for kvensk språk og kultur) og Norske Kveners Forbund begynte i 2014 et språkprosjekt hvor de tok utgangspunkt i fra forskjellige språkprosjekter rundt om i verden: Inari, Hawaii, New Zealand, Amerika og flere andre steder.

Maoriene begynte sitt språkprosjekt, Te Kohanga Reo, i New Zealand i 1982. Der begynte engelskspråklige maori-barn i barnehage hvor de voksne kun snakket maori hele dagen, og i alle situasjoner. I begynnelsen kunne ikke barna et eneste ord maori, men etterhvert greide de seg bedre og bedre, og det gikk ikke lenge før de kommuniserte med to språk. Siden har lignende prosjekter vært gjennomført med suksess mange steder i verden, for eksempel i Hawaii og i Inari.

Fra tidligere gjennomførte og vellykkede språkprosjektene leitet Kvensk institutt etter en god oppskrift for kvensk språkprosjekt. Oppskriften til den beste kvenske språkprosjektet ville da kanskje sett sånn ut:

- 8–12 barn
- 1 et stort hus der det er god plass inne og helst med en stor og fin hage ute
- 2, eller mer, voksne som snakker flytende kvensk
- 4, eller mer, eldre kvenske personer
- Barnebøker på kvensk
- Barnemusikk på kvensk
- Andre aktiviteter som støtter kvensk språk og identitet
- 5 dager i uka med kvensk språk
- 6–8 timer pr dag med språkstimulerende aktiviteter
- Bruke kvensk så mye som mulig og over alt. Inne, ute og sammen med alle. På fisketur, rundt matbordet, når man kler på og av seg, på do, mens man leker og når man gråter og ler.

Denne oppskriften kunne gitt barna en god mulighet til å bli funksjonelt tospråklige. Kvensk institutt ønsket å følge oppskriften og begynte med å lage språkreib-kaken ved å hente kortreiste og lokale ingredienser. Det som var viktig i oppskriften, var at alle voksne måtte snakke kvensk med barna hele tiden og i alle situasjoner, slik at barna kun hørte kvensk mens de var i barnehagen. Det ble dessverre slik at instituttet ikke fant alle de riktige ingrediensene. De fant blant annet ikke kvensktalende lærere, ikke læremateriale, lite barnemusikk, nesten ingen barnebøker eller litteratur. Kvensk institutt fikk heller ikke nok penger til å gjennomføre prosjektet slik at man kunne legge en langsiktig plan som ville sikret at barna kunne få utviklet en funksjonell tospråklighet – med norsk og kvensk.

For å begynne med kvensk språkreib i Porsanger måtte derfor instituttet justere oppskriften. Språkreibkaken ville jo så mange i Porsanger uansett smake. Og slik ble oppskriften til kvensk språkreib i Porsanger, 2016–2019:

- 3 norskspråklige barnehager
- 20, eller mer, barn
- 1 kvensk institutt
- 1 kvenskspråklig barnehagelærer
- 1 norskspråklig assistent som kunne også kvensk
- 3 norskspråklige barnehagelærere som ønsket å lære kvensk
- 4 kvenske ”språkforbilder”
- 2, eller mer, eldre kvenskspråklige
- 40, eller mer, kvensk interesserte barneforeldrene
- 1–2 dager i uka med 2 timer språkstimulerende aktivitet på kvensk
- 5 dager i måneden med kurs i kvensk for barnehagelærerne
- Div kvenske aktiviteter for barn

Denne oppskriften hjalp barna til å lære noen kvenske ord, fraser og uttrykk, men det var ikke nok til at de ble funksjonelt tospråklig. Men, denne oppskriften var uansett bedre enn ingen oppskrift i det hele tatt. Barna ble stimulert til å få noen ferdigheter i kvensk språk. I tillegg ga denne oppskriften barnehagelærerne muligheten til å lære språket. Når barna og de voksne lærer noe samtidig, kan det gi ekstra motivasjon til alle. Det viktige med denne oppskriften var å skape et oppmuntrende miljø der de kvensktalende ”språkforbildene” brukte språket både med barna og de voksne. Etter Kvensk institutt startet språkreibrosjektet i Porsanger vokste interessen for språket veldig. Når barna lærte språket, førte det til at også de voksne ønsket å lære mer. Som i en god og sunn sirkulær bevegelse, oppmuntret de hverandre og dermed lærte de mer og mer.

Noen foreldre og barnehagelærere tok etter hvert initiativ til å etablere en kvensk barnehagegruppe som fulgte den gode kakeoppskriften fra de velgjennomførte språkreibrosjektene rundt om i verden. For et og et halvt år siden var Bærtua barnehage den første barnehagen som fulgte dette opplegget. På samme tid begynte Kvensk institutt et prosjekt hvor de ønsket å dyrke og finne ingredienser til oppskriften. Siden dette har instituttet laget undervisningsmateriale til barnehager, skrevet barnebøker, samt spilt inn og utgitt et helt ”album” med det første kvenske barnekoret. På denne måten gir Kvensk institutt best mulig grobunn til dyrke ingrediensene som gir kaken en god smak.

Språkreibrosjektet er bare et av prosjektene Kvensk institutt har jobbet med til nå. Instituttet har nylig fått andre støttespillere: de kvenske språksentrene i Vadsø, Porsanger og Kvænangen. Instituttet har lenge hatt samarbeid med språksenteret i Storfjord som i tillegg til samisk og finsk, også jobber med kvensk språk og kultur. I Nordreisa ligger Halti Kvenkultursenter som Kvensk institutt i en årrekke har hatt et tett og godt samarbeid med. Det finns håp for å få kvensk å bli sterkere men det trengs også innsats på det. Det vil kvenske aktører gjerne gjøre.

Anna-Kaisa Räisänen

Kvensk språkmedarbeider (fagansvarlig) på Kvensk institutt

Den här artikeln är ursprungligen ett seminarföredrag på kvänska. Anna-Kaisa Räisänen höll föredraget på Språkrådets meänkieliseminarium i Uppsala den 11 november 2019. Artikeln publicerades på kvänska i Kieliviesti nr 4/2019 och finns också på Isofs hemsida www.isof.se/meankieli under rubriken ”Kieliviesti”.